

MILLAT G'URURI – OVOZDA MUJASSAM BO'LGAN ABADIY MEROS

Munojat Yo'lchiyeva Abduvaliyevna

O'zbekiston xalq artisti

O'zbekiston Qahramoni

Oliy Majlis Senati a'zosi

munojat.yulchieva@mail.ru

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20328956>

O'zbekiston – buyuk maqom va navoning, tasavvufiy she'riyat va ilohiy nido vatani. Bu zaminda har bir qo'shiq nafaqat ohang va so'z, balki ajdodlar ruhi, xalq taqdiri va kelajak avlodlarga qoldiriladigan ma'naviy xazina hisoblanadi. Men, O'zbekiston xalq artisti, O'zbekiston Qahramoni Munojat Yo'lchiyeva, butun ijodiy faoliyatimni ana shu ilohiy merosni saqlash, boyitish va yosh avlodga yetkazishga bag'ishladim. "Millat g'ururi" mukofoti munosabati bilan o'z hayotim, ijodim, kitoblarim va maqom yo'llari orqali millat ruhiyatini qanday ko'tarish mumkinligi haqida chuqurroq fikr yuritmoqchiman. Chunki millat g'ururi – bu nafaqat o'tmishdagi ulug'vorlik, balki bugungi kun va kelajakdagi yorug' tongdir.

1960-yil 26-noyabrda Andijon viloyati, Buloqboshi tumani, Shirinbulok qishlog'ida tug'ildim. Farg'ona vodiysi nafaqat tabiat go'zalligi, balki musiqa va she'riyatning beshikidir. Bolaligimdan boshlab xalq qo'shiqlari, dostonlar va maqom yo'llari qalbimda chuqur iz qoldirdi. O'zbekiston davlat konservatoriyasini tamomlaganimdan so'ng ustozim, mashhur rubabchi va bastakor Shawqat Mirzayev rahbarligida maqom san'atining sirlarini o'rgandim. U menga nafaqat texnikani, balki maqomning ruhiy mazmunini – tasavvufiy chuqurlikni, inson ruhining Yaratganga yo'lini o'rgatdi. Maqom oddiy musiqa emas. U falsafa, u insonning o'z-o'zini anglashi, u millatning o'zligi va ma'naviy immunitetidir. Shashmaqomning oltita asosiy maqomi – Navo, Buzruk, Rost, Dugoh, Segoh va Iroq – har biri alohida olam, har biri inson ruhining turli holatlarini ifodalaydi. Mening repertuarimda "Saraxbori Navo", "Saraxbori Dugoh", "Mo'g'ulchai Navo", "Talqini Ushshoq", "Mustahzodi Navo", "Girya", "Chorgoh", "Munojot" kabi yo'llar markaziy o'rin tutadi. Bu asarlar nafaqat estetik zavq beradi, balki tinglovchini ma'naviy poklanishga, sabr va muhabbatga yetaklaydi.

Ovozimning o'ziga xosligi – past alto tembri, ikki yarim oktava diapazoni – ayol va erkak repertuarini birlashtirish imkonini berdi. Tarixda maqomni asosan erkaklar ijro etgan bo'lsa-da, men bu an'anani buzgan va boyitgan ilk ayol san'atkorlardan biriman. Bu nafaqat shaxsiy yutuq, balki butun o'zbek ayollarining ma'naviy erkinligi va ijodiy kuchining ramzi bo'ldi. "Yor istab", "Ey dilbari jononim", "Nihon etdi", "Ushshoq", "Tanovor", "O'zgancha" kabi asarlarni ijro etar ekanman, tinglovchida chuqur falsafiy o'ylar uyg'otaman. Har bir gazal – Alisher Navoiy, Bobur, Fuzuliy, Hofiz Sheroziy, Bedil kabi daholarning she'rlari – maqom yo'llarida jonlanadi. "Munojot" ashulasi esa insonning Yaratganga ochiq suhbat: "Ey, dilbari jononim, ishq o'tida yonaman..." Bu so'zlar nafaqat ohang bilan, balki qalbning titrashi, ruhning ilohiy nidosi bilan aytiladi. Ilmiy nuqtai nazardan maqom psixo-emotsional terapiya va ma'naviy tarbiya vositasi sifatida qaraladi. Har bir yo'lning o'z "maqomi" – holati bor: ba'zisi hijron azobini, ba'zisi visol shodligini ifodalaydi. Shunday qilib, maqom san'ati forscha she'riyat, arabcha usul va o'zbekcha ruhiyatning mukammal sintezi bo'lib, insonni o'z-o'zini anglash cho'qqisiga ko'taradi.

"Millat g'ururi" mukofoti menga berilganida bu nafaqat shaxsiy e'tirof, balki butun o'zbek san'ati, maqom merosiga berilgan baho bo'ldi. Chunki til va musiqa yo'qolsa, millat ham o'zligini yo'qotadi. Maqom – millatning ma'naviy qalqoni, uning immuniteti. Mening ijodim faqat O'zbekiston bilan cheklanmagan. Yevropa, Osiyo, Amerika, Afrika mamlakatlaridagi gastrollar,

Fransiya va Germaniyada chiqqan albomlar, UNESCO va xalqaro festivallardagi chiqishlar o‘zbek maqomini jahonga tanitishga xizmat qildi. 1997-yilda “Sharq taronalari” xalqaro festivalida 1-o‘rin, “El-yurt hurmati” ordeni, 1991-yilda “O‘zbekiston xizmat ko‘rsatgan artisti”, 1994-yilda “O‘zbekiston xalq artisti”, 2021-yilda “O‘zbekiston Qahramoni”, shuningdek Tojikiston xalq hofizi unvoni – bularning barchasi xalqqa xizmatning mevasi. Konservatoriyada 1998-yildan boshlab olib borayotgan pedagogik faoliyatim orqali yoshlarga maqomni o‘rgataman. Ustozshogird an‘anasi milliy san‘atning asosiy ustuni bo‘lib qolmoqda. Shawqat Mirzayevdan o‘rganganlarimni endi o‘z shogirdlarimga yetkazaman. Bu merosning uzluksiz davomi demakdir.

Kitoblarim va to‘plamlarim – maqom yo‘llari nota va matnlari, intervyu va xotiralar to‘plamlari – ana shu boy merosni hujjatlashtirishga qaratilgan. Har bir sahifa ustozlarning ilmiy ishlarini davom ettirish, maqom yo‘llarini nota bilan yozib qoldirish va ularning falsafiy mazmunini ochib berishga xizmat qiladi. Bugungi kunda raqamli madaniyat kuchayib, mumtoz san‘atga qiziqish susayishi mumkin bo‘lgan sharoitda maqomni ommalashtirish eng muhim vazifamizdir. Ilmiy tadqiqotlarda ta‘kidlanishicha, maqom Markaziy Osiyoning madaniy merosi, Shashmaqom esa O‘zbekiston va Tojikistonning umumiy boyligi hisoblanadi. Uni saqlash nafaqat milliy, balki butun insoniyat madaniyati oldidagi mas‘uliyatdir.

Har bir yosh o‘zbek bolasi maqomni tinglasin, Navoiy g‘azallarini tushunsin, o‘zligini bilsin. Shunda bizning millatimiz abadiy bo‘ladi. Men ovozim bilan, kitoblarim bilan, pedagogik faoliyatim bilan shu yo‘lda xizmat qilaman. Chunki millat g‘ururi mening hayotimning mazmuni. Ovozim bor ekan, millat ruhini kuylayman. Bu – ajdodlar oldidagi qarzni to‘lash va kelajak avlodlar oldidagi mas‘uliyat. “Millat g‘ururi” mukofoti menga emas, butun o‘zbek san‘atiga, maqomning ilohiy merosiga berilgan bahodir.

Ana shu merosni avaylab, yoshlar qalbiga joylashtirar ekanmiz, biz nafaqat o‘tmishni hurmat qilamiz, balki kelajakni ham yorug‘ qilamiz. Har bir ashula, har bir nota, har bir so‘z – millatning abadiy g‘ururini kuylaydi. Men bu yo‘lda tinmay xizmat qilaman, chunki maqom – bu mening qalbim, mening ovozim, mening hayotim.

Bugun yoshlarimiz qo‘lida telefon va internet bor, ammo ularning qalbida maqom ohangi yangramasa, millatimizning ma‘naviy ildizi zaiflashadi. Shuning uchun har bir ota-ona, har bir o‘qituvchi, har bir san‘atkor maqomni yoshlar orasida ommalashtirishga hissa qo‘shishi kerak. Men o‘z navbatimda yangi albomlar, yangi kitoblar va yangi shogirdlar orqali bu ishni davom ettiraman. Chunki maqom – bu faqat o‘tmishning merosi emas, u kelajakning asosidir. U orqali biz o‘z bolalarimizga sabr, muhabbat, o‘zlik va Yaratganga yaqinlik tuyg‘ularini singdiramiz.

O‘zbekistonning har bir burchagida, har bir mahallada, har bir maktabda maqom ovozi eshitilsin. Shunda bizning millatimiz nafaqat o‘ziga, balki butun dunyoga g‘urur bag‘ishlaydi. Men umrimning oxirigacha shu yo‘lda bo‘laman. Ovozim susayganda ham kitoblarim, shogirdlarim va yozib qoldirgan notalarim orqali maqom yashayveradi. Bu – mening xalqim oldidagi qarzdan ozod bo‘lishim, bu – mening hayotimning eng oliy maqsadi.

Millat g‘ururi – bu mening ovozimda, mening qalbimda, mening xalqimning qalbida abadiy yashaydi. Uni avaylaylik, uni kuylaylik, uni kelajak avlodlarga yetkazaylik. Chunki faqat shu yo‘l bilan biz haqiqiy buyuk millat bo‘lib qolamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Yo'lchiyeva Munojotxon Abduvaliyevna // O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi. – Toshkent, 2000–2006.
2. Munojot Yo'lchiyeva. Biografik ma'lumotlar va ijodiy meros // O'zbekiston xalq artisti, O'zbekiston Qahramoni. – Toshkent: O'zbekiston, 2021.
3. Maqom – asoslari. O. Ibrohimov. – Toshkent, 2010.
4. Mumtoz navolar qomusi. Munojat Yo'lchiyeva, Ikromiddin Ostonaqulov. – Toshkent, 2022.
5. O'zbek milliy musiqa san'atining yangi tendensiyalari. Ilmiy to'plam. – Toshkent: O'zbekiston Milliy konservatoriyasi, 2018.
6. Uzbekistan: Echoes of Vanished Courts. UNESCO Collection of Traditional Music. – Smithsonian Folkways Recordings, 2014 (Munojat Yo'lchiyeva ishtirokidagi albom).
7. Selected Pieces: Classical Music of Central Asia. Munojat Yulchieva. – Italy, 2023 (albom va kitobcha).
8. Sunnatillayev A. Maqom jurnali (2022–1-son). – Toshkent, 2022.
9. “Munojat Yo'lchiyeva ijodiy faoliyati va uning o'zbek musiqa madaniyatiga qo'shgan hissasi” // Ilmiy maqola. InLibrary.uz, 2025.
10. Razia Sultanova. From Shamanism to Sufism: Women, Islam and Culture in Central Asia. – London, 2011.
11. O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi. Maqom san'ati o'quv qo'llanmalari. – Toshkent, 2015.
12. “El-yurt hurmati” ordeni va “O'zbekiston Qahramoni” unvoni haqidagi rasmiy hujjatlar (1998, 2021).
13. Sharq taronalari xalqaro musiqa festivali materiallari (1997).
14. O'zbekiston davlat konservatoriyasi arxivi: Munojat Yo'lchiyeva pedagogik faoliyati va shogirdlari haqida materiallar.
15. Alisher Navoiy, Bobur, Fuzuliy, Hofiz Sheroziy g'azallari (maqom yo'llarida ishlatilgan nashrlar).
16. Qo'shimcha manbalar (internet va audio-video):
 - O'zbekiston Milliy kutubxonasi va konservatoriya rasmiy saytlari.
 - UNESCO nomidagi Shashmaqom merosi materiallari.
 - Munojat Yo'lchiyeva rasmiy diskografiyasi (gramplastinka, CD, albomlar).